

לשוננו לעם

עורכים: ע' איתן ומ' מדן

מתוך

כרך ג, תשי"ב-תשי"ג

האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

מלים עבריות ומקבילותיהן באוגריתית

אותו פלח ערבי, שחרש את אדמתו בשדות ראס־שמרה שבסוריה הצפונית בחודש מרס של שנת 1928, ואשר מחרשתו נתקלה בלוחות טין אחדים, מפוררים ומטושטשים מרוב ימים, לא העלה כלל על דעתו, כי זכה להעמידנו לראשונה על שרידי הספרות הכנענית הקדומה, שהייתה טמונה במשך למעלה מ־3000 שנה באדמת ראס־שמרה, הוא מקום אוגרית הקדומה. הלוחות האוגריתיים, הכתובים בכתב אלפביתי מיוחד, שנתגלו והלכו במקום זה משנת 1929 ואילך, נכתבו רובם ככולם במאות ה־15 וה־14 לפני הספירה ושייכים הם אפוא

לזמנם של אבות האומה הישראלית. הלשון האוגריתית הנה אחת הלשונות השמיות הקרובות ביותר ללשון העברית. והספרות האוגריתית קרובה מאוד בצורתה ובדרכי ביטוייה לספרות המקראית. מכאן רוב חשיבותם ורוב ערכם של השרידים הללו לחקר הלשונות השמיות בכלל ולחקר לשוננו העברית וספרותה הקדומה בפרט. הלוחות הללו גילו לנו לראשונה את עולמה של התרבות הכנענית, אשר במחיצתה חי ויצר עמנו בימי הקדם. ואין צריך לומר, כי ידיעה זו בתרבותה, באמונתה ובדרכי מחשבתה של הסביבה, שבה פעלו בני ישראל בתקופת המקרא, תועלת מרובה בה לחקר הספרות המקראית ולחקר הלשון העברית הקדומה. ואף על פי שהטכסטים האוגריתיים שבורים ומקוטעים הם ברובם, ואעפ"י שידיעותינו בלשון האוגריתית עדיין לקויות הן בהרבה, ומקומה של לשון זו במשפחת הלשונות השמיות שנוי במחלוקת, הרי בכל זאת משמשות הלשון האוגריתית וספרותה כבר היום נקודת מוצא לפענוחן ולביאורן של סתומות לשוניות רבות מצד אחד, ולבירורן וליבונן של בעיות ספרותיות שונות מן הצד השני.

נביא כאן לדוגמה מלים מספר מתוך אוצר לשונה של העברית המקראית, שאינן מתבארות ביאור מלא אלא על יסוד מקבילותיהן שבכתבי אוגרית.

מי מאתנו לא יזכור את המלה העברית „עדן“, הנזכרת פעמים הרבה במקרא, ביחוד בפרשת גן העדן שבספר בראשית? אף-על-פי כן מותר לשאול, לכאורה בתמימות, מהו פירושה הנכון ומהי האטימולוגיה המדויקת של מלה זו.

עיונינו בפרשנות המקרא מלמד אותנו לדעת, כי הוראת המלה ומקורה שנויים במחלוקת. יש סוברים שהמלה „עדן“ נגזרת מן האכדית EDINU, שפירושה: ערבה, מדבר; אחרים הבינוה מלשון „האוכלים למעדנים“ שבאיכה ד', ה' וכדומה. אולם אין בפירושים הנזכרים כדי להניח את הדעת. הראשון, משום שאיננו מתאים כלל לעניין; והשני מוקשה אף הוא. באשר אותו השורש „עדן“ מקביל לשורש הערבי עֲדַן, בעי"ן, בה בשעה שבאוגריתית מצינו את השורש „עדן“ בעי"ן פשוטה ולא בעי"ן. בהוראה המתאימה יפה לענייננו. וכך נאמר באחד הלוחות השייכים לעלילת בעל, אלוהי החיים והסוריות (II AB, ה, 67—68): „ון אף עדן מטרה בעל יעדן עדן“ (בתרגום עברי: וְהָהּ מִשְׁקָה מִטְרוּ בַעַל שִׁקָה יִשְׁקָה). וזאת דוקא בקשר להשקאת האדמה. ואנו נזכרים מיד, כי בתוראה זו ממש נמצא השורש „עדן“ גם בעברית המקראית: „ונחל עדניך תשקם“ (תהל' לו, ט) ובלשון חכמים: „מטר משקה מרוה ומזבל ומעדן“ (כתובות י ע"ב). לאור כל האמור כאן רשאים אנו לקבוע היום בוודאות, כי אין „עדן“ אלא מקום שהוא כולו משקה, וכי השורש „עדן“ שורש עברי-כנעני קדום הוא.

בפרשת נח מופיעה 12 פעמים המלה הידועה „מבול“. מלה זו נמצאת מחוץ לפרשתנו רק פעם אחת במקרא בתהלים כט, י, ואף שם הוראתה סתומה. על האטימולוגיה של מלה זו נכתבו פירושים ודרשות למכביר; בין השאר הציעו לגזור אותה: מן השורש העברי „נבל“ במשמעות השחתה או מן השורש „יבל“, לשון „יבלי מים“, ביו"ד מובלעת; מן האכדית ABUBU בהוראת מבול או BUBBULU בהוראת שיטפון

ועוד ועוד. ברם, כיום, לאחר שנמצאים בידינו כתבי אוגרית, ברי לנו, כי יש לדחות את כל ההצעות הנזכרות וכי אין אף כאן אלא מלה עברית-כנענית קדומה. כך אנו קוראים בעלילת דנאל ואקהת (I D, 44-45): „בל טל בל רבב בל שרע תהמתם“ (בתרגום עברי: הורד טל הורד רביבים, הורד שעירי תהומתיים). אלה הם דברי דנאל שופט צדק, המתפלל אל בעל, משיב הרוח ומוריד הגשם, שיואיל להשקות את שדותיו בטל ובגשם ובשעירי תהומות. ואין „בל“ אלא ציווי של הפועל „יבל“, בהוראת: הוריד גשם, בדומה להוראת השורש הערבי: וְבַל, בצווי: וְבַל, וכשם עצם: וְבַל, ואבל. באותה הבאה אוגריתית מדובר גם על מי שמים וגם על מי תהום, בחקבלה גמורה למה שנאמר בפרשת נח (ברא' ז יא): „נבקעו כל מעינות תהום רבה וארבת השמים נפתחו“. מכאן ברור אסוא, כי המלה „מבול“ נגזרה מן השורש העברי-כנעני „יבל“, ואיננה כלל וכלל שאולה בעברית מלשון זרה. מלה עברית טהורה היא, המתאימה יפה לעניין הפרשה.

מאלף עוד יותר הוא פירושה החדש של המלה הידועה „צקלון“ שבמלכים ב' ד, מב. כבר פירשו ראשונים ואחרונים מלה סתומה זו בהוראת: שק, ילקוט וכד'. ברם, מתוך עיונינו בכתבי אוגרית למדנו לדעת, כי אין לפירוש זה יסוד כל שהוא, וכי מלה מעין „צקלון“ לא הייתה קיימת כלל בלשון העברית הקדומה. דבר זה מתברר לנו על יסוד הקבלה שבעלילת דנאל ואקהת, מקום שם באות שתי פיסקות דומות זו לזו, המתארות שני מעשי קסמים של „אל“, ראש הפנתיאון האוגריתי. באחת מהן באה המלה בצקל (בצקל יחבקוינשק),

ובשנייה, במקום המקביל, המלה שבלת ("שבלת יחנקוינשק").
קרוב אפוא להניח, כי שתי המלים הנזכרות נרדפות הן,
והמלה הסתומה "בצקל" מורה על שיבולת, וביתר דיוק על
שיבולת טרייה, שיבולת של כרמל, לחם ביכורים. מכאן מותר
להסיק כי אף בלשון המקרא השם הוא "בצקלון", בבית
שורשית, והכוונה: כרמל בשיבולתו, כאילו היה כתוב
"בבצקלוננו", ואחת משתי אותיות בית הושמטה, כדרך שבאה
כמה פעמים במקרא, למשל, המלה "בית" במקום "בבית",
וכדומה.